

й духовну практику, переміщення по вертикалі, спосіб самопізнання та випробування власних сил. З точки ж зору інтермедіального відображення архітектоники готичної церкви, то ми маємо приклад візуального творення В. Габором графічного образу.

Отже, поєднання деталей літературно-архітектурного й літературно-малярського екфразисів при відображенні зовнішнього та внутрішнього оформлення церкви, коли до характеристик форми, об'єму, простору додаються колір і лінії, надає творові підвищеної семіотичності та збагачує способи естетичного освоєння автором позамовної дійсності.

Література

1. Габор В. Книга екзотичних снів та реальних подій. Львів : ЛА «Піраміда», 2009. С. 43–47. **2. Горбач Н., Міщенко С.** Саспенс як елемент кінопоетики в новелі В. Габора «Телеграма». *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 47. Том 1. С. 154–158. **3. Літературознавча** енциклопедія / авт.-уклад. Ю. Ковалів : у 2 т. Т. 2. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. 608 с. **4. Приймич М.** Церковне професійне малярство Закарпаття другої половини XVIII – першої половини XX ст.: народна традиція, візантійська канонічність та впливи західноєвропейського мистецтва : монографія. Ужгород : Карпати, 2017. 508 с. **5. Хланта І., Лазоришин І.** Екзотичні сні та реальні події у прозі Василя Габора. *Кур'єр Кривбасу*. 2001. № 10. С. 212–215. **6. Himmelsleiter.** URL: <http://surl.li/fnoqx> (дата останнього доступу: 17.03.2023).

БІБЛІЙНИЙ СЮЖЕТНО-ОБРАЗНИЙ МАТЕРІАЛ У КНИЗІ Ю. АНДРУХОВИЧА «ЛИСТИ В УКРАЇНУ»

Горбач Наталія Вікторівна,

*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри української літератури;*

Лук'яненко Ілля Миколайович,

*магістрант спеціальності «Українська мова і література»
філологічного факультету*

Запорізького національного університету

У статті досліджено специфіку авторської рецепції біблійного сюжетно-образного матеріалу в книзі Ю. Андруховича «Листи в Україну». У центрі уваги – зумовлене постмодерністською естетикою переосмислення письменником канонічного змісту фавул і образів, зміна їх семантичного наповнення та стильового звучання.

Біблію не випадково називають Книгою Книг. В історії світового письменства неможливо відшукати інший твір, який зазнав би скількох перевидань і був перекладений такою кількістю мов, як Біблія. Упродовж свого існування вона не припиняє бути і невичерпним джерелом сюжетів, мотивів образів для письменства різних країн. Тому їй не сприймаються як перебільшення слова американського теолога К. Макафі, що якби одного дня Біблія з якоїсь причини зникла, її текст можна було б повністю відновити за цитацією у творах світової літератури.

Біблійні образи, мотиви, сюжети належать до найдавніших і найбільш поширених у світі, тому їх використання письменниками завжди розраховане на певний культурологічний багаж читача, який зможе для їх інтерпретації залучити позатекстові сенси – як канонічні, так і ті, що склалися в літературній традиції. Залучення біблійного сюжетно-образного матеріалу може відбуватися на різних рівнях, зокрема, на рівні назв творів або їх частин, епіграфів, конкретних образів, фавульних складників тощо.

Проблема художнього засвоєння українськими письменниками традиційних сюжетів, мотивів, образів біблійного походження неодноразово ставала об'єктом уваги літературознавців (В. Антофійчук, І. Бетко, С. Гальченко, О. Дзюба, Л. Дрозд, Н. Левченко, А. Нямцу, І. Набитович, Г. Нога, М. Павлишин, Ю. Пелешенко, В. Сулима, Я. Хомич та ін.). Попри це, книга Ю. Андруховича «Листи в Україну» ще потребує цілісного аналізу під заданим кутом зору. Метою нашого дослідження є аналіз рецепції біблійного матеріалу в ній, його залучення нового культурного контексту.

Як засвідчує знайомство з творами книги, значна їх кількість вказує зв'язки з біблійними текстами. Зокрема, вони простежуються у використанні власних назв – імен персонажів (Єва, Адам, Петро, Павло, Йосип, Ірод, Юда, Хома) та географічних найменувань

(Содом, Вавилон), загальних назв на позначення осіб чи істот, котрі асоціюються з Біблією (три царі, ягня); слів, що означають реалії біблійного повсякдення (яскиня, манна небесна, вертеп), крилаті вислови (устань і йди, марнота марнот) тощо.

Проте, автор, як правило, переосмислює їх, вживаючи в невластивих для текстів біблійного походження постмодерністських балаганно-ярмаркових, іронічних, ігрових контекстах. Наприклад, біблійний сюжет про Іуду – один із найвідоміших і найчастіше опрацьовуваних митцями – у свідомості читача асоціюється зі зрадою. Такого ж значення набув і вираз «30 срібняків», що в українській мові також може звучати як «30 срібляників», «30 срібляків» тощо. Саме таку кількість срібних монет отримав від юдейських первосвящеників, за Євангеліями, Іуда за зраду свого вчителя, коли поцілунком вказав на нього римським воїнам. У вірші «Козак Ямайка», що іронічно переінакшує традиційну для вітчизняної літератури козацьку тему і образ легендарного козака Мамай, Ю. Андрухович вживає вислів «30 ескудо». Ескудо – назва іспанських та португальських грошових монет, яка не випадково вжита поетом. Адже Ямайка була спершу відкрита Христофором Колумбом і колонізована іспанцями, а пізніше перетворилася на пристанище піратів, які грабували іспанські кораблі. Дорікання Ямайки піратові Діку, з яким він «кружає» сивуху, що той «продався за тридцять гнилих ескудо» [1, с. 112], вказує саме на цю історичну реальність.

Рядок «Маленька апокаліпса на ринковому пляці» [1, с. 48] вочевидь натякає на останню книгу Нового заповіту, назва якої давно вже стала синонімом кінця світу. У вірші Ю. Андруховича «Трубач» апокаліпсис порівнюється з «лемберзькою катастрофою», коли 14 липня 1826 року в середмісті впала *стара ратушева вежа, внаслідок чого* «погиб трубач, двох жовнірів, кількох робітників» [1, с. 48]. *Попри людські жертви, говориться, що* «понесено у людности не так велику втрату», на яку «з розпуки позіхнуло трагічне місто Львів» [1, с. 48]. Звичайно, за масштабами лиха ця подія не може порівнятися з кінцесвітніми наслідками, але автор підкреслює байдужість, з якою відбуваються усі належні поховальні ритуали («Зібрали вдовам на свічки, а матерям на ліки», «На поминках буяла чернь і мандрівні каліки» [1, с. 48]), після чого людину забувають. У той час як кожна смерть – це маленький кінець світу.

Назва міста Вавилон у Біблії згадується в легенді про вавилонське стовпотворіння з Книги Буття: «там помішав Господь мову всієї землі. І розпорошив їх звідти Господь по поверхні всієї землі» (Бут. 11:9). Фразеологізм «вавилонське стовпотворіння» або назва Вавилон вживається на позначення великого скупчення людей, які не розуміють одне одного, і є символом безладу, сум'яття, метушні. У книзі Ю. Андруховича біблійне місто постає в циклі з чотирьох поезій «Цирк Вагабундо» і асоціюється саме з цим видовищем: «Живемо в цьому Вавилоні – кожен як уміє» [1, с. 85]. Сенс такого порівняння давнього міста з цирком Вагабундо, що пізніше фігурує в романах Ю. Андруховича «Коханці Юстиції», «Перверзія», «Лексикон інтимних міст», увіразнює цитата автора: «цирк «Вагабундо» – не тільки мандрівна трупа і півтисячолітня легенда ярмаркових площ у Центрально-Східній Європі, але й конспіративна структура, пересувна розвідувальна служба, пральня особливо брудних грошей, зразкова школа лихослів'я і магії, шарлатанське збіговисько, співтовариство артистичних династій понад часом і простором, розплідник талантів і мутантів, конгломерат краси, дешевий балаган і водночас дорогий бордель на колесах, циганський (а згодом ромський) табір, майстерня здивувань і приголомшень» [2].

Імена біблійних персонажів Марії і Петра в поезії «Три поверхи вертепу» є одним із маркерів релігійного контексту твору. Вертепом у давнину називали будь-яку печеру, але в християнській історії ця назва позначає місце народження Ісуса Христа, оскільки вважається, що він вперше з'явився на світ у стайні для овець. Пізніше вертепом стали називати не лише печеру, що має конкретні географічні координати під Храмом Різдва Христового у Віфлеємі (Святий Вертеп), а й предмети чи дійства, пов'язані з ушануванням народження Сина Божого. Так, в українській традиції вертепом називають макет стайні з новонародженим Ісусом, що напередодні Різдва виставляється в інтер'єрах помешкань, храмів, на площах міст тощо; таку ж назву має театралізоване дійство, в якому задіяні актори-люди; вертеп – це ще й тип старовинного українського лялькового пересувного театру з ляльками-маріонетками та скриня для постановок цього театру.

Частіше така скриня мала два поверхи, що символізували землю (нижній) і небо (верхній), на кожному з яких розігрувалися

різдвяні сюжети відповідного спрямування. Якщо ж вертепний будиночок мав три поверхи, то вони співвідносилися з підземеллям, землею і небом. Саме трискладову вертепну структуру використовує для свого твору Ю. Андрухович.

Починається він частиною «Перший поверх – володіння Цапа...», тобто з підземелля чи пекла, оскільки цап вважається уособленням його володаря (наприклад, символічне перекладання гріхів на «цапа відпущення» у давньому іудейському обряді трактується як покарання сатани – першоджерела гріха тощо). З одного боку, тут – напівкорчма-напівтюрма, ярмаркове юрмисько, де процвітають гріхи, але з іншого – за це ніхто не несе покарання і спокути, натомість, за зізнанням героя, «тут ми бенкетуєм, бешкетуєм, / випиваєм чаші і моря і / супроти Смерті мушкетуєм, / в ус не дуем, хрипко колядуєм / про якогось Бога і Царя» [1, с. 161].

Далі йде розповідь про другий поверх, що співвідноситься з земним життям. Перед читачем постає картина, яку найвлучніше можна окреслити шекспірівською фразою «увесь світ – театр» та біблійним висловом «суета сует». Бо життя для героя з точки зору буденної свідомості – це «цвинтар для поетів і музик», «царство дерев'яне і лялькове», «звалений зужитий реквізит». А з погляду духовного – місце безвиході й безпросвітності, де «птах не піє, Віща Книга тліє» [1, с. 162]. Його звертання до Богородиці – «Подивись, Маріє, – все маліє, / Тільки Бозя рюмсає за нас» [1, с. 162], звучить як визнання власної безпорадності перед абсурдністю життя, яке мало чим відрізняється від того, що описане на початку вірша.

«Тільки ж є нарешті й поверх третій...» – заключна частина твору, яка починається з іронічно-ідилічної картини, де перед читачем «поля, що світяться здаля. / Кожен з нас там їздить у кареті / і співає легко: гоц-ля-ля» [1, с. 163]. Точною вказівкою на описуване місце є образ апостола Петра, що був нагороджений Ісусом Христом ключами від раю після того, як визнав його Месією і Сином Божим: «І ключі тобі дам від Царства Небесного, і що на землі ти зв'яжеш, те зв'язане буде на небі, а що на землі ти розв'яжеш, те розв'язане буде на небі!» (Мф. 16:19). Такий крок у Біблії – визнання заслуг апостола, наділення його владою вирішувати, хто гідний бути в царстві небесному, а хто – ні. У вірші ж Ю. Андруховича постає стилістично знижений образ Христового учня: «Там Петро баламкає ключами, / сторож парку, вертоградний зух» [1, с. 163]. У подібному стильовому

ключі зображені й інші «мешканці» раю, позбавлені релігійного пієтету: «І летять Архангели з мечами – / чисто, мов комети – так, що ух! / Там почвари, гемони й гегали / геть запали в гепу – і гаплик!» [1, с. 163]. Традиційний аксіологічний зміст вертепного сюжету остаточно руйнується завершальними рядками твору: «Тільки мучить видиво зухвале: / Панночки, яких ми цілували, / і Земля, що втнула з нас Музик» [1, с. 163].

Отже, використання Ю. Андруховичем у книзі «Листи в Україну» біблійного матеріалу не лише свідчить про його культурну компетенцію, сприяє розширенню світогляду та літературних зацікавлень його читачів, а й збагачує українську літературу новими прочитаннями традиційного сюжетно-образного матеріалу, зумовленими естетикою постмодернізму.

Література

- 1. Андрухович Ю.** Листи в Україну : сучасна українська поезія. Київ : Вид-во «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2013. 240 с.
- 2. Андрухович Ю.** Прощання з Вагабундо. URL: <https://zbruc.eu/node/108036>.
- 3. Біблія.** Книги Священного Писання Старого і Нового Завіту: в українському перекладі з паралельними місцями. Київ : Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2004. 1416 с.

ОБРАЗ УКРАЇНИ У ЗБІРЦІ «ПАЛІМПСЕСТИ» В. СТУСА

Клейменов Іван Вікторович,

магістрант спеціальності 014 «Середня освіта

(Українська мова і література)»

навчально-наукового інституту філології та історії

Глухівського національного педагогічного університету

імені Олександра Довженка

Науковий керівник –

кандидат педагогічних наук,

ст. викладач **Гричаник Н. І.**

У науковій розвідці визначено особливості розкриття образу України в збірці «Палімпсести» Василя Стуса. Розглянуто основні мотиви, пов'язані з цим образом.